

نقش معلم در شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان با رویکرد شناختی در لیسه شهرک مهدیه

عبدالله حکمت احمدی^۱

محمد عارف صداقت^۲

چکیده

نقش معلم در شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان با رویکرد شناختی در لیسه شهرک مهدیه گویای این مطلب است که معلم نه تنها تدریس می‌کند، بلکه شخصیت‌ساز است؛ شخصیت عبارت از صفات ویژه یک انسان است و در ایجاد آن معلم نقش عمده دارد. دانش‌آموزان نیز معمولاً با رفتار متفاوت وارد مکتب شده و معلم یگانه رهبر و رهنمایی است که باعث ایجاد، کاهش، تغییر و یا حذف رفتار در شاگردان می‌گردد؛ اما در شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان اساسی‌ترین راه پی بردن به شناخت، درک و توانایی ذهنی دانش‌آموزان است. در این تحقیق از شیوه توصیفی - میدانی و در گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و در تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از برنامه Spss بهره گرفته شده است. در پژوهش میدانی نگارنده در دوره ثانوی لیسه شهرک مهدیه پرسشنامه‌ها را توزیع نمود که در بخش شخصیت و تغییر رفتار که هر کدام از ۲۴ سؤال و ۲۰ گویه ساخته شده بود و بعد از تحلیل این نتیجه به دست آمد که معلمان نقش ویژه در ایجاد شخصیت و تغییر رفتار دارند.

واژگان کلیدی: معلم، شخصیت، تغییر رفتار، رویکرد شناختی، لیسه شهرک مهدیه، دانش‌آموزان.

۱. گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بین‌المللی المصطفی (ص)، کابل، افغانستان.

۲. گروه علوم تربیتی، مؤسسه علوم انسانی، جامعة المصطفی (ص) العالمیه، کابل، افغانستان.

مقدمه

یکی از مباحث مهم و جالب در آموزش و پرورش و همچنان در روان‌شناسی موضوع شخصیت است. از راه شناخت شخصیت و تبیین آن می‌توان به صورت علمی رفتارهای انسان را توصیف و معرفت حاصل کرد. این باعث می‌شود که بسیاری از رفتارهای ناسازگار، منحرف و اختلالات روانی پیشگیری کرد و جانب دیگر شناخت انسان همان درک شخصیت اوست و رفتار شاگردان را می‌توان تشخیص داد. بنابراین، شخصیت از واژه personality گرفته شده که Persona به معنی نقاب و ماسکی است که نمایشگران سابق به چهره خویش می‌کشید تا فارغ از شخصیت اصلی خویش به بازی و نمایش پردازد. از این متن چنین برمی‌آید که پرسونا قیافه‌ای است که انسان با آن در جامعه ظاهر می‌شود و این چهره؛ چهره اصیل آدم‌هاست. در قرآن نیز به این مسئله دقت و توجه جدی شده که از آن به واژه شاکله (اسراء، ۸۴) تعریف شده و منشأ اعمال آدمی را شاکله تشکیل می‌دهد (طباطبایی، ۱۳۶۲، ۴۵۶).

بنابراین شکل‌گیری شخصیت بعد مهم وجود انسان‌ها است که طبق آن رفتار نیز رقم می‌خورد و از این بحث روشن می‌گردد که نقش معلم در شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار با رویکرد شناختی شاگردان لیسه شهرک مهدیه یک عنوان بکر و قابل اهمیت‌اند. بایسته است که به شکل همه‌جانبه مورد تحقیق قرار گیرد تا نقش مکتب و معلم بر شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار آشکار شود.

اهمیت و ضرورت این عنوان از آنجا ناشی می‌شود که معلم و مکتب در تشکیل شخصیت نقش بسیار مهم دارند. شاگردان با رفتارهای مختلف وارد مکتب شده و معلم باید رفتارهای ناسازگار و کج‌روانه آن‌ها را کاهش، حذف و یا تغییر دهد. اگر قادر به کاهش، تغییر و حذف رفتار نامطلوب نگردد و در عوض رفتار مثبت را ایجاد نتواند، این معنی را می‌رساند که معلم ظرفیت شخصیت‌سازی و ایجاد رفتار مناسب در محیط آکادمیک را دارا نیست. لازم است که در استخدام و تربیت معلم قبل از وظیفه به رفتار و شخصیت خود معلم نیز توجه شود. سؤال اصلی عبارت است از این که نقش معلم در تشکیل شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان با رویکرد شناختی

در لیسه شهرک مهدیه چگونه است؟

۱. مبانی نظری

۱-۱. معلم

معلم در لغت عبارت از تعلیم‌دهنده، آموزنده، اعم از آموزگار، دبیر و استاد (به معنای خاص) است. (معین ۱۳۸۶، ۴۵۶) در اصطلاح معلم به شخصی اطلاق می‌شود که برای آموزش دادن به تعداد محصل در یک مکتب استخدام شده است. کسی که دوره تربیت معلم (دارالمعلمین) را تمام کرده است، نیز معلم حساب می‌گردد. در فرهنگ آموزش و پرورش چندین تعریف از معلم بیان شده است (وکیلیان، ۱۳۸۵، ۱).

معلم کسی است که بر اساس توان و ویژه‌ای به استخدام درمی‌آید تا مقاصد هدایت و راهنمایی تجربه‌های یادگیری دانشجویان را در یک مکتب آموزشی دولتی و یا خصوصی بر عهده گیرد و در بخش‌های ذیل به شاگردان کمک می‌کند:

- جهت آموزش، امکانات و منابع را تهیه می‌کند.
- جهت آموزش، زمینه را مساعد می‌سازد.
- طریقه آموزش را به شاگردان نشان می‌دهد.

۱-۲. شخصیت

شخصیت در لغت سجایا یا ویژگی‌های مختص هر شخص را گویند. به عبارت دیگر، شخصیت مجموعه عوامل باطنی یا نفسانیات (احساسات، عواطف و افکار) یک فرد است. (معین ۱۳۸۶، ۶۵۰) اما متخصصان حوزه شخصیت و روان‌شناسی از کلمه شخصیت تعاریف متنوع را مطرح کرده‌اند. شخصیت معادل واژه *personality* انگلیسی و *Personalite* فرانسه است واز ریشه لاتین *Persona* گرفته شده‌اند که به معنای نقاب یا ماسکی است که در یونان و روم قدیم بازیگران تئاتر بر چهره می‌گذاشتند. پس شخصیت همانند ماسکی است که به چهره افراد زده می‌شود تا وجه تمایز او از دیگران باشد.

در زبان عامه، شخصیت به معانی دیگری نیز به کار بسته می‌شود؛ به طور مثال،

وقتی گفته می‌شود که آن شخص با شخصیت است، به این معنی است که او دارایی ویژگی می‌باشد که دیگران را تحت نفوذ خود قرار می‌دهد، یا متانت و وقار ویژه‌ای دارد.

تعاریفی که در مورد شخصیت ذکر شد غیر از تعریف روان‌شناسی است که شخصیت را مفهوم متفاوت می‌داند. در روان‌شناسی همه افراد دارای شخصیت‌اند و واژه بی‌شخصیت وجود ندارد.

«شخصیت مجموعه تفکیک‌ناپذیر آن خصایص بدنی و نفسانی است که درک دوستان نزدیک شخص از او را می‌سازد؛ به عبارت دیگر، آن نقاب یا ماسکی است که فرد برای سازگاری با محیط که در حقیقت نوعی بازیگری در صحنه زندگی است، به چهره خود نهاده است» (ایزدی، ۱۳۵۱).

اتکنیسون و هیلگارد در کتاب زمینه روان‌شناسی شخصیت را چنین تعریف کرده است: «شخصیت (Personality) عبارت از مجموعه رفتار و شیوه‌های تفکر شخص در زندگی روزمره که با ویژگی‌های بی‌همتا بودن، ثبات و قابلیت پیش‌بینی مشخص می‌شود» (اتکنیسون و هیلگارد، ۱۳۸۱، ۱۲۵).

شخصیت را به برون‌گرا، درون‌گرا و پرخاشگر نیز با در نظر داشت صفات بارز انسان تعریف نموده است. کارل راجرز نیز شخصیت را خویشتن سازمان یافته دائمی می‌داند که حول محور تجربیات انسان می‌چرخد. آل پورت نیز از شخصیت به عنوان مجموعه عوامل درونی که تمام فعالیت‌های فردی را جهت می‌دهد، نام می‌برد. اریکسون یک روان‌پزشک است و معتقد است که رشد انسان از یک سلسله مراحل و وقایع روانی اجتماعی ساخته شده است و شخصیت انسان تحت نتایج آن‌ها است. فروید نیز شخصیت را متشکل از نهاد، خود و فراخود تعریف کرده است و جورج کلی که یک روان‌شناس شناختی معاصر است؛ باور دارد که روش خاص هر فرد در جستجو برای تفسیر معانی زندگی شخصیت است (کریستوفرکین، ۱۹۹۸، ۱۰۵).

۱-۲-۱. عوامل به وجود آورنده شخصیت

شخصیت را مجموعه ویژگی‌های جسمانی، روانی، عاطفی و اجتماعی در اشخاص

وصف کرده است. بنابراین، در شکل‌گیری شخصیت افراد عوامل مختلفی نقش دارند. این عوامل از محیط و اجتماع آغاز می‌شود و تا روابط روزانه و مسائل مهم عملی و رفتاری با اشخاص مشخص و نامشخص را در برمی‌گیرد.

۱-۲-۲. نظریه‌های شخصیت

جالینوس حکیم یونانی، افراد را از نظر غلبه اخلاط چهارگانه به تیپ صفراوی، بلغمی، دموی و سودای تقسیم و برای هر کدام ویژگی‌ها و خصوصیات را معرفی می‌کرد. از آن زمان تا کنون نظریه‌های گوناگون با گرایش‌ها و زمینه‌های متفاوتی در مورد شخصیت انسان عرضه شده است؛ بنابراین نگاهی مختصر به نظریه‌های شخصیت خالی از فایده نیست:

- ۱) نظریه‌های روانکاوانه فروید، یونگ و آدلر.
- ۲) نظریه‌های شناختی مانند نظریه جرج کلی.
- ۳) نظریه‌های تیپ‌شناسی شامل نظریه کرچمر و شلدون.
- ۴) نظریه‌های کوچک شامل نظریه‌های معروف به نظریه‌های نوار باریک که زیادتر مورد توجه قرار گرفته‌اند (وکیلیان، ۱۳۸۶، ۱۴۲).

۱-۲-۳. طبقه‌بندی نظریات شخصیت

در قرن بیستم، تلاش در مسیر علمی شدن روان‌شناسی افزایش یافت و در قالب علمی تیپ‌های شخصیتی نیز شامل مباحث اکادمیک گردید. یکی از افراد که در این راستا تلاش کرد، ارنست کرچمر روان‌پزشک آلمانی بود، او با استفاده از روش‌های انسان‌سنجی جسمی و انتشار کتاب ساخت بدن و منش در سال ۱۹۲۱، انسان را به دو تیپ شخصیتی فربه‌تنان و لاغرتنان تقسیم کرد و با گذشت زمان تیپ سوم را بنام سنخ پهلوانی نیز افزود (وکیلیان، ۱۳۸۶، ۱۴۰).

طبقه‌بندی دیگر از ویلیام شلدون دانشمند آمریکائی است؛ او نیز مانند کرچمر به وجود رابطه بین ویژگی‌های جسمی و خصوصیات شخصیتی در انسان معتقد نبود؛ اما نظرشان نسبت به کرچمر برعکس بود؛ یعنی این رابطه را علت و معلولی

نمی‌دانست، بلکه به موجودیت رابطه همبستگی بین تن و روان باور داشت. او و همکارش استیونس از روش آماری و مطالعه دهها تصویر جوان برهنه با توجه به ابعاد متعدد و طبقه‌بندی آن برحسب وضعیت ساختمان بدن و رشد لایه‌های جنینی اکتودرم، مزودرم و اندودرم کتابی را بنام «اطلس انسان‌ها» در سال ۱۹۵۴، منتشر کرد و در آغاز سه بُعد شخصیتی را به شرح زیر بیان کرد:

- ۱) جنبه اکتومورف که در این جنبه با غلبه قدرت سلسله اعصاب و پوست توأم است.
- ۲) جنبه مزومورف، این جنبه حاکی از رشد و استحکام عضلات و استخوان‌ها مشخص شده است.
- ۳) جنبه اندومورف، در این بخش رشد و برجستگی اعضاء درونی مانند امعاء و احشاء را همراه است.

بعد از طبقه‌بندی هریک آن را برحسب میزان و رشد آن‌ها از ۱ تا ۷ نمره دادند و نمره هفت را به حد عالی‌ترین منزله رشد و قوت، نمره ۱ را به پایین‌ترین میزان رشد ارتباط داده است. این سه تیپ بدنی را چنین شرح داده است که فرد کاملاً اکتومورف نمره ۱-۱-۷، اکتومورفی ۷، مزومورفی ۱، اندومورفی ۱، فرد کاملاً مزومورف نمره ۱-۷-۱ و فرد کاملاً اندومورف ۱-۱-۷ به خود اختصاص می‌دهد.

سنجش شخصیت نیز به دوروش مستقیم و غیر مستقیم قابل مقایسه‌اند؛ در روش مستقیم از طریق مشاهده رفتار و سایر مقیاس‌ها و در شیوه غیر مستقیم نیز آزمون نقش اساسی دارد.

۱-۳. مکتب (ساحه مورد مطالعه)

وزارت معارف در افغانستان مسئولیت تعلیم و تربیت را به عهده دارد. این وزارت، تعلیم و تربیت را به بخش‌های تعلیمات عمومی و اسلامی دسته‌بندی نموده است. تعلیمات عمومی تحت نظر معینیت عمومی است و اجرای فعالیت‌ها در هر ولایت به ریاست معارف آن تعلق می‌گیرد. لذا تعلیمات عمومی را در سطح اجتماع مکاتب اجرا می‌نمایند و مکاتب هم دارای سه بخش‌اند: ابتدائیه، متوسطه و دوره ثانوی (لیسه).

لیسه آخرین مقطع تعلیمی در تعلیمات عمومی است که بعد از ختم این دوره دانش‌آموزان وارد کانتکور می‌شود. در لیه از صنف ۱-۱۲ دانش‌آموز می‌پذیرد و تشکیلات آن نظر به جمعیت دانش‌آموزان، در سطح مدیریت تدریسی و سر معلمیت‌ها قابل تغییرند. اتمام لیه گویای تکمیل یک مقطع تعلیم در سطح عمومی است، نه به شکل حرفوی یا تخصصی، بلکه مقدمه رفتن به دانشگاه یا ورود به محیط آکادمیک و علمی شناخته می‌شود. بنابراین، لیه شهرک مهدیه از نوع مکتب لیه است که از لحاظ ترکیب هم به رده‌بندی مکتب مختلط مربوط است، یعنی این لیه از صنف اول الی صنف دوازدهم دارای شاگرد ذکور و اناث است.

جدول احصائیه شاگردان لیه شهرک مهدیه به تفکیک جنسیت از صنف اول تا دوازدهم در سال ۱۳۹۸ تعلیمی.

جدول (۱)

شماره	صنف	جنسیت	تعداد شاگردان	شعبات	ضرورت معلم	مجموع
۱	۳-۱	ذکور	۱۲۹۲	۲۱	۲۱	۴۴
		اناث	۱۲۳۴	۲۳	۲۳	
۲	۶-۴	ذکور	۱۲۵۰	۲۰	۲۲/۲	۳۸/۹
		اناث	۱۰۲۶	۱۵	۱۶/۷	
۳	۹-۷	ذکور	۱۲۰۲	۱۷	۳۲	۸۱/۳
		اناث	۱۴۱۲	۲۴		
۴	۱۲-۱۰	ذکور	۳۳۱	۷	۴۹/۳	
		اناث	۷۴۸	۱۳		
مجموع			۸۵۹۵	۱۴۰	۱۶۴	۱۶۴

جدول (۲)

شماره	آمر	مدیر تدریسی	مدیر اجراییه	مأمور	اجیر خدماتی	سر معلم
۱	۱	۱	۱	۳	۶	۹

لیسه شهرک مهدیه در ناحیه ۱۳ مربوط ولایت کابل موقعیت دارد که دارای ۸۵۹۵ تن دانش آموز است و ۱۶۴ تن آموزگار در آن تدریس می کنند. مکتب توسط آمریت، مدیریت تدریسی و اجرایی و ۹ تن سر معلم اداره می شود که ساختار اداری آن مدیریت اجراییه و ۳ مأمور در بخش های تدریسی و مالی اند و ۵ تن مسئولیت خدماتی نظیفی و ۲ تن دیگر هم وظیفه نگهبانی و یک نفر هم به حیث معتمد مصروف خدمت اند.

۴-۱. رویکرد شناختی

رویکرد شناختی بیشتر به شناخت و ادراک توجه دارد. این رویکرد، حوزه شناختی دانش، معلومات و توانایی های ذهنی فراگیر را در بردارد و از این رو، با ذهن و اندیشه سروکار دارند. حفظ کردن، فهمیدن، استدلال، طرح واره ها و قضاوت کردن از این دسته بندی است. پس شناخت عبارت از دانستن و کسب شناخت درباره جهان هستی، یعنی دانستن جهان هستی است. (صفاری نیا، ۱۳۸۱، ۱۵۳) یا به عبارت دیگر شناسایی، آشنایی، دریافت، ادراک، فهم، علم و معرفت شناخت است (معین ۱۳۸۵، ۶۶۴).

رویکرد عبارت از رو به جانب چیزی یا شخصی آوردن، موضع گیری، جهت گیری نسبت به موضوعی مشخص، جهت گیری در اتخاذ تصمیم و تصمیم گیری های راهبردی و یا تاکتیکی است.

بنابراین شناخت در روان شناسی به فرایندهای درون ذهنی یا راه های که در آن اطلاعات پردازش می شوند اطلاق می شود؛ یعنی راه های که ما به وسیله آنها اطلاعات را مورد توجه قرار می دهیم، آنها را تشخیص می دهیم و به رمز درمی آوریم و در حافظه ذخیره می نماییم و هر زمانی که نیاز داشته باشیم، آنها را از حافظه

فراخوانده و مورد استفاده قرار می‌دهیم. یا به تعبیر دیگر، ما از جریان فرایندهای شناختی جهان اطراف را می‌شناسیم و از آن باخبر می‌شویم و به آن جواب می‌دهیم (سیفوت، ۱۹۹۱، ۴۸۸).

اندیشه جدید شناختی تا حدودی به حیث نوعی بازگشت به ریشه‌های شناختی، روان‌شناسی اطلاق می‌گردد و تا حدودی نیز آن را واکنشی در جهت محدودیت‌های رفتارگرایی و دیدگاه S-R میدانند (دو مکتبی که به فعالیت‌های پیچیده آدمی مانند استدلال، برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و ارتباط بی‌اعتنا بودند). مطالعات تازه در زمینه شناخت، مانند نسخه سده نوزدهم آن، با فرایندهای ذهنی مانند ادراک کردن، به یاد سپردن، استدلال کردن، تصمیم گرفتن و حل مسئله مرتبط است؛ اما شناخت‌گرایی در تضاد با نسخه سده نوزدهم آن، مبتنی بر درون‌نگری نیست. به طور مثال؛ مطالعه تازه شناخت بر این مفروضات مبتنی است:

الف. تنها از مسیر مطالعه جریان‌های ذهنی به طور کامل دریافت تا فهمیده شود که جانداران چه می‌کنند.

ب. جهت بررسی فرایندهای ذهنی رفتارهای خاصی را مورد توجه قرار داد (همانند رفتارگرایان) با این تفاوت که آن رفتارها را به اساس فرایندهای ذهنی زیربنایی‌شان تحلیل و تفسیر می‌کنیم. این تفسیرهای روان‌شناسان شناختی غالباً بر قیاس بین ذهن و کامپیوتر مبتنی‌اند. اطلاعات ورودی به شیوه‌های گوناگون پردازش می‌گردد.

۵-۱. تغییر رفتار

تغییر در لغت عبارت از گردانیدن، دگرگون ساختن یا چرخش و تحول آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۷، ۴۵۱). تغییر عبارت از حرکت از یک وضعیت به وضعیت دیگر یا دگرگون کردن چیزی را به شکل و حالت دیگر در آوردن است (ملیتن، ۱۳۸۸، ۱۷). رفتار در لغت عبارت از روش، سیر، طرز حرکت و سلوک است (ملیتن، ۱۳۸۸، ۱۷). رفتار در علم روان‌شناسی کاربرد فراوان دارد و یکی از مهم‌ترین شیوه‌های کشف بیماری‌های روانی توسط مشاهده بالینی و سنجش رفتار است که از طریق روش‌های علمی و تحقیقاتی انجام می‌شود (هیلگارد، ۱۳۸۱، ۱).

تغییر رفتار مجموعه فنون و روش‌های برخاسته از روان‌شناسی است که برای رفع اشکالات سازگاری افراد در موقعیت‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی به کار گرفته می‌شود. این فنون از شرطی‌سازی پاولف شروع شده و تا کنون علم تغییر رفتار خم و پیچیده‌ای را پیموده است و دانشمندانی مانند اسکینر، سولومون این اندیشه و باور را وسعت داده‌اند و شاخه‌های دیگر روان‌شناسی نیز به تغییر رفتار کمک نموده است، مانند شرطی‌سازی معنایی، حل مسئله، خبرپردازی و روان‌شناسی شناختی (ریموند میلتن برگر، ۱۳۸۴، ۸۰). رویکرد شناختی در کنار موضوعات فوق جهت درک بهتر، شناخت ذهن و توانایی افراد را نیز ضروری تلقی می‌کند.

۱-۶. شخصیت‌های مهم علم تغییر رفتار

اندیشمندان زیر در پیشرفت علمی اصول تغییر رفتار نقش داشته‌اند:

۱. ایوان پ. پاولف (۱۸۴۹-۱۹۳۶) پاولف با آزمایش‌های خویش روند شرطی شدن پاسخگر^۱ را آشکار کرد. او کشف کرد که می‌توان با محرک خنثی^۲ زمینه بازتاب ایجاد بزاق را در جواب^۳ به غذا شرطی کرد. این را پایه علم تغییر رفتار نامید.
۲. دیگر دانشمند تأثیرگذار در این زمینه ادوارد آل. ثورندایک (۱۸۷۴-۱۹۴۹) است. کمک مهم ثورندایک به انکشاف تغییر رفتار «تبیین قانون اثر» است که بیانگر رفتاری می‌باشد که تأثیر مطلوبی بر محیط گذاشته و به احتمال قوی در آینده نیز تکرار خواهد کرد.
۳. جان بی. واتسن (۱۸۷۸-۱۹۵۸) در مقاله تحت عنوان «روان‌شناسی از دیدگاه یک رفتارنگر^۴» که در سال ۱۹۱۳ انتشار یافت و چنین اظهار نظر نمود: «رفتار قابل مشاهده؛ موضوع متناسب روان‌شناسی است که رویدادهای محیطی کل رفتار را کنترل و دقت می‌نمایند».
۴. بی. اف. اسکندر (۱۹۰۴-۱۹۹۰) اسکینر حوزه رفتاری‌نگری را که ابتدا واتسن بیان

1. Respondent conditioning
2. Reflex
3. Response
4. Behaviorist

کرد بسط داد و در واقع نظریه واتسن را وسعت داد و کاربردی نمود، او تفاوت بین شرطی‌سازی پاسخ‌گر (پاولف و واتسن بازتاب‌های شرطی را وضاحت داد) و شرطی‌سازی کنشی^۱ را تبیین کرد که در آن توالی رفتار وقوع رفتار آینده را مهار می‌کند (قانون اثر ثورندایک).

او اصول اساسی رفتار کنشی را به تفصیل شرح و علاوه بر آزمایشگاهی که اصول اساسی رفتار را تبیین کرد، کُتب فراوان نوشت که اصول تحلیل رفتار را درباره رفتار بشر به کار بسته است. کار اسکینر شالوده‌تغییر رفتار محسوب می‌گردد (حمیدی، ۱۳۸۳، ۴۵).

۲. شیوه‌های تغییر رفتار

رفتارهای مشکل‌آفرین نیاز به تغییر دارند که می‌توان از طریق شیوه‌های تغییر رفتار به این مشکل رسیدگی کرد؛ بنابراین در این مبحث به استفاده از شیوه‌های تغییر رفتار پرداخته می‌شود.

۱-۲. ناتوانی‌های تحولی

مطالعات در راستای این حوزه بیانگر بیشترین تحقیقات در زمینه ناتوانی‌های تحولی^۲ است. تحقیقات بیانگر این است که اغلب افراد دارای کمبودهای رفتاری فوق‌العاده‌اند که ناشی از ناتوانی‌های تحولی‌اند؛ بنابراین از شیوه‌های تغییر رفتار برای این افراد باید استفاده شود تا غلبه رفتار مطلوب جهت اصلاح رفتار نادرست را بیاموزد (همان، ۱۲۸).

رفتارهای مشکل‌آفرین به دو دسته؛ حاد و متوسط تقسیم می‌شوند که رفتارهای مشکل‌آفرین حاد عبارت از رفتارهای خود آسیب‌رسانی^۳، رفتارهای پرخاشگرانه^۴ و رفتارهای ویرانگر^۵ می‌باشند و این‌گونه رفتار از اشخاصی بروز می‌کند که جهت

1. Operant conditioning
2. Developmental disabilities
3. Functional skills
4. Self-injurious
5. Aggressive

مهار یا کاست آن با مداخله رفتاری درست نتایج کسب شده است که حاکی کاهش یا مهار رفتار را نشان دهد. در بخش گروهی و انفرادی دخالت رفتار درست در جهت‌دهی رفتار افراد متمر است (ریموند میلتن برگر، ۱۳۸۶، ۹۷).

۲-۲. بیماری روانی

بعضی تحقیقات آغازین در زمینه تغییر رفتار و اثرگذاری آن در محیط‌های بیمارستانی جهت کمک به بیماری روانی انجام شده است. از شیوه تغییر رفتار برای حل بیماری روانی مزمن نیز استفاده می‌گردد تا رفتارهایی از قبیل مهارت‌های زندگی روزمره، رفتار اجتماعی، رفتار پرخاشگرانه، قبول درمان، رفتارهای روان‌گسسته و مهارت‌های کار آن‌ها را اصلاح می‌کنند. اقتصاد ژتونی شیوه مهم تغییر رفتار جهت تحول شیوه انگیزشی برای بیماران بیمارستانی‌اند. تاکنون از این روش به‌صورت فراوان در شفاخانه‌ها جهت درمان بیماری‌های روانی استفاده شده است (سیف، ۱۳۷۳، ۱۹۸).

۲-۳. آموزش ویژه

تحقیقات انجام‌شده در زمینه تغییر رفتار در امر آموزش پیشرفت‌های زیاد کرده است. محققان تعامل شاگرد و معلم را در صنف مورد تحلیل قرار داده‌اند، روش‌های تدریس را بهبود بخشیده و روش‌هایی را برای کاهش رفتارهای مشکل‌آفرین در کلاس، توسعه دادند. از شیوه‌های آموزش در سطوح آموزش بالاتر نیز استفاده شده است، تا فنون آموزشی و یادگیری دانش‌آموز بهبود یابد.

۲-۴. توان بخشی

توان بخشی^۱ فرایند کمک به افراد است تا کنش بهنجار خود را بعد از یک آسیب یا ضربه به دست آورند.

۲-۵. روان‌شناسی جامعه

در این روان‌شناسی مداخله‌های طرح می‌گردد که بر رفتار تعداد زیادی افراد اثر

می‌گذارند. اثرات طوری است که برای تمام آن‌ها سودمند واقع گردد و بعضی آن مداخله‌ها که در روان‌شناسی جامعه مطرح می‌شود قرار ذیل‌اند:

کاهش زباله، افزایش بازیافت مواد، کاهش مصرف انرژی، کاهش رانندگی نایمن، کاهش مصرف دارویی غیرمجاز، افزایش استفاده از کمربندی ایمنی، کاهش توقف غیرمجاز در محلات مخصوص معلولین و کاهش سرعت از نوع مداخله‌های روان‌شناسی جامعه است (ریموند میلتن برگر، ۱۳۸۶، ۱۷).

۲-۶. روان‌شناسی بالینی

اصول و شیوه‌های روان‌شناختی جهت کمک به اشخاصی که مشکلات شخصی دارند و در روان‌شناسی بالینی^۱ استفاده می‌شود. روان‌شناسی بالینی، شامل درمان شخص یا گروهی است که یک روان‌شناس مدیریت می‌کند. در این روان‌شناسی؛ تغییر رفتار غالباً به رفتاردرمانی^۲ اشاره دارد. مشکلات افراد بیشتر به وسیله این روش حل می‌شود و از روش‌های تغییر رفتار در آموزش روان‌شناسان بالینی نیز استفاده می‌شود (فراروان، ۱۳۹۷، ۱۲).

۳. شیوه‌های ایجاد و افزایش رفتار مطلوب

از اهداف عمده تغییر رفتار ایجاد رفتار یا مهارت جدید افزایش یا تداوم رفتار مطلوب است. در این قسمت به شیوه‌های تغییر رفتار برای ایجاد رفتارهای جدید، افزایش و تداوم رفتارهایی که تاکنون فرد از خود نشان داده است و ایجاد مهارت‌های مناسب بر رفتارهای مطلوب و ارتقای آن‌ها آمده است، بحث می‌شود.

۳-۱. تقویت افتراقی

تقویت افتراقی عبارت از کاربرد تقویت و خاموشی جهت افزایش وقوع رفتار هدف مطلوب و کاهش وقوع رفتارهایی که در رفتار هدف تداخل ایجاد می‌نمایند (ریموند میلتن برگر، ۱۳۸۶، ۴۵).

1. Clinical psychology

2. Behavior therapy

۲-۳. شکل دهی

تقویت افتراقی روش است که جهت افزایش فراوانی رفتار مطلوب‌اند برای استفاده از تقویت افتراقی، رفتار مطلوب حداقل باید هرازگاهی به وقوع بپیوندد. اگر فرد به هیچ وجه رفتار هدف خاصی را نشان ندهد، به راهبردهای دیگری جهت بروز رفتار نیازمند است که شکل دهی چنین راهبردی است (ریموند میلتن برگر، ۱۳۸۶، ۲۵۶). از شکل دهی جهت گسترش رفتار هدفی استفاده می‌گردد که شخص در حال حاضر بروز نمی‌دهد؛ بنابراین شکل دهی تقویت افتراقی تقریب‌های متوالی رفتار هدف است تا وقتی که شخص رفتار هدف را نشان دهد.

۴. روش تحقیق

تحقیق فعالیت فشرده‌ای است که سبب کشف اطلاعات جدید و کشف روابط جدید در یک نظریه جهت تصمیم نتایج آن است. یا تحقیق علمی عبارت است از تلاش جستجوگرانه که با آداب خاصی به شکل نظام‌یافته با هدف کشف مجهول جهت گسترش قلمرو معرفتی نوع بشر انجام شده و شناخت حاصل از آن مصادیق خارجی دارد (رنجبر، ۱۳۷۸، ۲۵).

در این تحقیق از روش کتابخانه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده و از طریق تحقیق میدانی برای کسب اطلاعات از نظر شاگردان جهت تأثیرگذاری معلم در ایجاد شخصیت و تغییر رفتار کار گرفته شده است.

۱-۴. متغیر

متغیر مفهومی است که دو یا چند ارزش یا عدد به آن اختصاص یافته است؛ یا خصوصیتی را که پژوهشگر مشاهده یا اندازه‌گیری می‌نمایند متغیر تلقی می‌شود (دلور، ۱۳۸۵، ۴۵).

متغیر به اساس نقش که در تحقیق دارد، به دو دسته قابل تقسیم است:

- متغیر مستقل^۱؛
- متغیر وابسته^۲.

1. Independent Variable

2. Dependent Variable

۲-۴. جامعه آماری

تحقیق فوق جهت وضاحت و روشن ساختن نقش معلم در شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان طراحی و اجرا گردیده است تا اینکه روشن گردد که معلمان در مکاتب به حیث الگو شناخته شده است یا خیر. یا اینکه معلم در شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان مقطع ثانوی مکاتب نقش دارد یا نه، اگر دارد به چه میزان روی شخصیت دانش‌آموزان اثر می‌گذارد. از طرف دیگر معلم باعث تغییر رفتار دانش‌آموز در مکتب می‌شود و به چه حد و میزان در ایجاد، کاهش، افزایش و حذف رفتار نامطلوب دانش‌آموزان نقش دارد.

جامعه آماری را چنین تعریف کرد: «جامعه آماری عبارت است، از مجموعه تمام افراد، گروه‌ها، اشیاء و یا رویدادهایی که دارای یک یا چند ویژگی مشترک باشند. تعداد اعضای جامعه را حجم یا اندازه جامعه می‌نامند و با حرف بزرگ N نشان می‌دهند.» با توجه به تعریف یادشده، در این تحقیق جامعه آماری لیسه شهرک مهدیه، دانش‌آموزان مقطع ثانوی آن لیسه است.

۳-۴. نمونه آماری

نمونه‌گیری که در این تحقیق استفاده خواهد شد، از روش نمونه‌گیری آماری در دسترس و خوشه‌ای استفاده خواهد شد. چون نمونه‌گیری تصادفی و نمونه‌گیری غیر تصادفی بعضی اوقات مشکل و حتی زمانی ناممکن خواهد بود. نمونه‌گیری به‌منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز درباره افراد جامعه و برآورد مقادیر جامعه به کمک مقادیر نمونه انجام می‌شود. نمونه‌گیری باعث صرفه‌جویی در هزینه و زمان است و کار تحقیق را ساده و امکان‌پذیر می‌نمایند (دلاور، ۱۳۶۶، ۱۲۲).

نمونه‌گیری این تحقیق از لیسه شهرک مهدیه صورت خواهند گرفت، چراکه دانش‌آموزان مقطع ثانوی لیسه از درک و دانش عالی برخوردارند و می‌تواند به‌دقت به پرسشنامه‌ها را مطالعه کرده و سپس نظر خویش را به روشنی شریک نماید.

لیسه شهرک مهدیه لیسه مختلط و متشکل از شاگردان پسر و دختر هستند. دانش‌آموزان دوره ثانوی لیسه نامبرده آن از صنف ۷-۱۲ با سنین متفاوت مشغول

آموختن است. در این نوع پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شده و برای دانش‌آموزان وقت کافی داده شده تا به‌دقت کامل به پرسش‌ها، پاسخ کامل بدهند. پرسشنامه که حاوی ۲۴ گویه (سؤال) است، در بین دانش‌آموزان توزیع شده و به کمک مصاحبه و مشاهده این تحقیق تکمیل گردیده و توسط برنامه Spss مورد تحلیل و تجزیه قرار گرفته است.

۴-۴. تعیین و برآورد حجم نمونه

هر چه حجم نمونه بزرگ‌تر باشد، میزان اشتباهات در نتیجه‌گیری کاهش می‌یابد و برعکس. حجم نمونه ارتباط بسیار نزدیکی با آزمون فرضیه احتمالی (صفر) دارد. بدین ترتیب که هر چه اندازه گروه نمونه بزرگ‌تر باشد، محقق با قاطعیت بیشتری فرض احتمالی را که واقعاً نادرست است، رد می‌کند.

طریقه‌های مختلف جهت دریافت حجم نمونه وجود دارد، اما از دوروش در اینجا استفاده می‌شود:

۱. فرمول کوکران؛

۲. جدول مورگان.

$$N = \frac{NZ^2pq}{Nd^2 + Z^2pq}$$

جدول مورگان که آسان‌ترین راه و روش برای تعیین حجم جامعه آماری است؛ در تحقیقات مختلف استفاده می‌شود. در این جدول اگر حجم جامعه آماری ۱۵۰۰ باشند، از آن ۳۰۶ تن به حیث نمونه آماری تعیین می‌گردد. پس حجم جامعه آماری ما ۱۵۳۳ دانش‌آموز در بخش می‌باشند. ۳۰۷ دانش‌آموز به‌عنوان نمونه آماری تعیین شده است. اما در فرمول کوکران ۳۰۰ دانش‌آموز نمونه آماری آن مشخص می‌شوند. در بخش ذکور که جامعه آماری ۲۱۶۰ دانش‌آموز است از آن ۳۲۶ دانش‌آموز در فرمول کوکران به حیث نمونه مشخص شده، اما در جدول مورگان برای ۲۲۰۰ نمونه آماری آن ۳۲۷ معین شده است که در اینجا تفاوت در هر دو روش دیده نمی‌شود، لذا می‌توان با اندک تفاوت از هر دو طریقه جهت تعیین حجم نمونه آماری استفاده کرد.

۴-۵. ابزار تحقیق

ابزار تحقیق^۱، در حقیقت وسایل و ابزاری است که محقق جهت تکمیل هر یک مراحل پژوهش استفاده می‌کند. (صداقت، ۱۳۹۱، ۱۱۸) یکی از ابزاری که در بخش تحقیق میدانی استفاده شده پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت^۲ است. رنیز لیکرت^۳ در اوایل دهه ۱۹۰۰-۱۹۳۲ این مقیاس را ابداع کرد که دارای ۵ گزینه است که از کاملاً موافق آغاز تا به شدت مخالف ادامه دارد. این مقیاس معمول‌ترین ابزار جهت سنجش ویژگی‌های شخصیتهای و تغییر رفتار در افراد تحت مشاهده محسوب می‌شود. در این تحقیق در حدود ۳۲۷ پرسشنامه از بخش سنجش تأثیر شخصیت معلمان بر دانش‌آموزان در دوره ثانویه به شاگردان لیسه شهرک مهدیه توزیع گردیده بود. بعد از انجام پرسشنامه به تعداد ۲۶۵ عدد پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است. پرسشنامه شامل دو بخش بود، یکی تغییر اثرگذار پرسشنامه، شامل صنف، جنس و سن می‌شود و دیگر هم سؤالات پرسشنامه که شامل ۲۴ گویه است.

مقیاس لیکرت ساده و برای فهم دانش‌آموزان آسان‌تر و راحت‌تر است و این مقیاس باعث تغییر نیز است، یعنی می‌توان گزینه‌های را افزایش و یا تغییر داد که خود بیانگر انعطاف این مقیاس‌اند. شاخصه‌های متغیر که در پرسشنامه‌اند؛ عبارت‌اند از جنسیت، صنف و سن. پرسشنامه برای دو گروه، یعنی شخصیت و تغییر رفتار به‌طور خودساخته تهیه شده است.

۴-۶. روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری

اعتبار و روایی از جنبه‌های مهم تحقیق است، در صورتی که فاقد اعتبار و روایی باشد، آن تحقیق دارای ارزش نیست. روایی^۴ عبارت از میزان حمایت از نتیجه یک مطالعه تحقیقی است (میرزایی، ۱۳۸۸، ۲۳۰). روایی معمولاً دارای دو مؤلفه است که از حیث تفسیر نتایج، تعمیم شرایط و جمعیت‌ها در چه حد است. در حالی که

1. Research Tools
2. Linkert Scale
3. Ron's Linkert
4. Validity

مؤلفه‌های روایی درونی و بیرونی است که روایی بیرونی^۱ یعنی تا چه حد آن را به شرایط و نتایج عمومی می‌توان تعمیم داد، اما روایی درونی^۲ عبارت از تفسیر نتایج است که تا چندی حد می‌توان آن را تفسیر کرد. پایایی^۳ عبارت از آن است که اگر تحقیق چند بار تکرار شود باز هم نتیجه مشابه به دست آید (میرزایی، ۱۳۸۸، ۲۴).

نظر به این تعریف تحقیقی دارای روایی و پایایی است که از ابزار تحقیق استفاده کرده باشد و دارای نتیجه‌گیری معتبر و درست باشد. نتایج طوری باشد که تعمیم داده شود و سرایت به دیگران نیز کند. پس تحقیقی دارای اعتبارند که بر اساس چهار پایه علمی یا استوار باشند که عبارت‌اند از اعتبار نتیجه‌گیری آماری، اعتبار سازه، اعتبار درونی و اعتبار بیرونی.

در این تحقیق لیسه شهرک مهدیه به حیث جامعه آماری تعیین گردیده است که به شکل خوشه‌ای و قابل دسترس انتخاب گردیده است. لیسه شهرک مهدیه به خاطر انتخاب گردیده که در مرکز قرار دارد و یکی از لیسه‌های پر نفوس شهر کابل به حساب می‌رود؛ بنابراین در دو بخش تقسیم شده است، یکی ذکور و دیگر اناث که به صورت جداگانه پرسشنامه بین شاگردان توزیع گردید تا اینکه تأثیرگذاری معلم بر شخصیت و تغییر رفتار آن‌ها واضح گردد.

برای اینکه تحقیق از لحاظ روایی و پایایی، از جنبه علمی تر برخوردار باشند، از ضریب الفای کرونباخ استفاده نمودیم. چون ضریب آن از (۰) تا (۱) در نوسان‌اند، ولی هرچه ضریب ضریب به یک باشد، بیانگر شبیه‌سازی گویه‌های مقیاس‌اند. جورج و مالری^۴ بر اساس یک قاعده انگشتی، به شش دسته زیر چنین فرموده است:

$$0.90 \leq \text{عالی}$$

$$0.80 \leq \text{خوب}$$

1. Internal Validity
2. External Validity
3. Reality
4. George and Mallery

۷۰٪ ≤ قابل قبول

۶۰٪ ≤ قابل تردید و سؤال‌برانگیز

۵۰٪ ≤ ضعیف

۵۰٪ ≥ غیر قابل قبول (کتابی ۱۳۹۵، ۳۶۶)

برای اعتبارسنجی از فرمول آلفای کرونباخ استفاده شود که یک فرمول بسا مهم و اساسی است. بعد از بررسی فرمول آلفای کرونباخ چنین نتیجه به دست می‌آید و فرمول آلفای کرونباخ قرار ذیل است.

K تعداد سؤالات یا گویه‌های پرسشنامه یا آزمون است.

S^2 واریانس زیر آزمون K ام.

و سیگمای S^2 واریانس کل آزمون است.

$$a = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

توسط برنامه Spss نیز اعتبارسنجی کرد. برنامه Spss دقیق و به صورت علمی اعتبار را محاسبه می‌نمایند که مورد تأیید تمام محققان است، اما توسط فرمول فوق، اگر اعتبارسنجی صورت گیرد، ممکن است جواب دقیق به دست نیاید. پرسشنامه که خودساخته است، شامل ۲۴ گویه است و با استفاده از آلفای کرونباخ چنین نتیجه‌ای دریافت گردیده است:

جدول (۳) اعتبارسنجی پرسشنامه

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.758	20

اما در مورد تغییر رفتار، پرسشنامه ترتیب و جهت بررسی تأثیر معلم بر دانش‌آموزان، میان شاگردان توزیع گردید. این سؤالات بخش اصلی پرسشنامه‌ها است که پاسخ دهندگان به آن جواب می‌دهند؛ اما بخش دیگر که متغیرهای تأثیرگذار بر روی نتایج می‌باشند، عبارت‌اند از صنف، جنس و سن پاسخ‌دهندگان.

در بخش شکل‌گیری شخصیت یا تأثیر شخصیتی معلم بر دانش‌آموزان به تعداد ۳۲۷ ورق پرسشنامه حاوی ۲۴ گویه یا سؤال بین صنف هفتم تا دوازدهم ذکور توزیع و بعد از ارائه پاسخ دوباره به تعداد ۲۱۳ ورق آن جمع‌آوری شد. تعداد ۱۱۴ ورق آن به دلایل مختلف دوباره جمع‌آوری نشدند. پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده، توسط برنامه Spss اعتبارسنجی شد که در بالا نتیجه آن درج شده است.

۴-۷. مقیاس امتیازبندی لیکرت

برای اینکه به صورت بهتر وضعیت پاسخ پرسشنامه را دریابیم، باید مقیاس که در پرسشنامه استفاده شده را تعریف کنیم؛ لذا در اینجا مقیاس امتیازبندی در جدول زیر بیان شده است.

جدول (۴) مقیاس امتیازبندی

جدول امتیازبندی گزینه‌های مقیاس پنج‌بخشی				
کاملاً موافقم	موافقم	نظری ندارم	مخالقم	کاملاً مخالفم
۵	۴	۳	۲	۱

با مشخص کردن فراوانی پاسخ‌های مربوط به هر گزینه، امتیاز سؤال به طریق زیر محاسبه می‌گردد.

حاصل جمع (امتیاز هر سؤال ارزیابی × فراوانی مربوط آن)

= امتیاز سؤال

تعداد پاسخگویان

به‌عنوان مثال، اگر به یکی از سؤال‌های پرسشنامه تعداد ۱۱ نفر از پاسخگویان به شکل زیر پاسخ داده باشند، امتیاز بدین صورت محاسبه می‌گردد:

جدول (۵) محاسبه امتیاز و فراوانی جهت دریافت میانگین

گزینه‌ها	کاملاً موافقم	موافقم	نظری ندارم	مخالقم	کاملاً مخالفم
امتیاز	۵	۴	۳	۲	۱
فراوانی	۱	۱	۴	۲	۱

$$۱ \times ۱ + ۲ \times ۲ + ۳ \times ۴ + ۴ \times ۱ + ۵ \times ۱$$

$$= \text{امتیاز سوال} \quad ۲۰۳۶۳۶۴$$

۱۱

این امتیاز نشان می‌دهد که پاسخگویان وضعیت مورد پرسش را پایین و تقریباً متوسط می‌دانند؛ بنابراین با در اختیار داشتن امتیاز هرکدام از سؤالات می‌توان میزان مطلوبیت آن را استخراج کرد. بعد از محاسبه امتیاز مربوط به هر سؤال معین می‌کنیم که امتیاز مربوط به کدام یک از قسمت‌های یک پیوستار سه‌قسمتی قرار می‌گیرد. فاصله دو نقطه بالا و پایین پیوستار را نیز به سه بخش مساوی تقسیم می‌کنیم بنابراین خواهیم داشت:

جدول (۶) استاندارد سنجش وضعیت متغیر تحقیق

مطلوب	نسبتاً مطلوب	نا مطلوب
۵	۳/۶۶	۲/۳۳
۱		

بنابراین؛ اگر میانگین بین ۱ الی ۲/۳۳ به دست آید، وضعیت آن نامطلوب (۲/۳۳) < میانگین)، چنانچه میانگین بین ۲/۳۳ الی ۳/۶۶ به دست آید، وضعیت آن نسبتاً مطلوب (۳/۶۶) < میانگین < ۲/۳۳) و چنانچه میانگین مورد نظر بین ۳/۶۶ الی ۵ به دست آید، وضعیت آن مطلوب (میانگین < ۳/۶۶) ارزیابی می‌شود. به همین ترتیب

امتیاز مربوط به ملاک‌ها از میانگین نشانگرهای آن ملاک محاسبه و امتیاز عامل مورد ارزیابی هم به همین ترتیب از میانگین ملاک‌ها محاسبه می‌گردد. بر اساس استاندارد مورد نظر، نتایج به دست آمده حاصل از میانگین همه شاخصه‌های پرسشنامه یا سؤالات اصلی تحقیق که عبارت از نقش معلم در شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان با رویکرد شناختی در لیسه شهرک مهدیه، از ۲.۶۶ بزرگ‌تر است که نشانگر وضعیت نسبتاً مطلوب دارند.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این تحقیق از دو پرسشنامه مربوط به شخصیت و تغییر رفتار استفاده شده است و میان دو طبقه ذکور و اناث توزیع شده‌اند.

الف: بخش اناث

جدول (۷) فراوانی و درصدی جنسیت در پرسشنامه تغییر رفتار

Valid	فراوانی	درصد	اعتبار درصد	درصد تجمعی
زن	۱۸۴	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۱۰۰٪

جدول فوق بیانگر اشتراک‌کنندگان دانش‌آموزان دختر در تحقیق است.

جدول (۸) فراوانی و درصدی جنسیت در پرسشنامه شخصیت

valid	فراوانی	درصد	اعتبار درصد	درصد تجمعی
زن	۲۰۲	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۱۰۰٪

ب: بخش ذکور

جدول (۹) فراوانی و درصدی پاسخ‌دهندگان ذکور به پرسشنامه شخصیت

Valid	فراوانی	درصد	اعتبار درصدی	درصد تجمعی
	آقایان	۲۱۳	۱۰۰٪	۱۰۰٪

این جدول میزان فراوانی پسران را در اشتراک به این تحقیق بیان می‌کند.

جدول (۱۰) فراوانی و درصدی جنسیت در طبقه ذکور

Valid	فراوانی	درصد	اعتبار درصدی	درصد تجمعی
	پسران	۱۸۴	۱۰۰٪	۱۰۰٪

جدول فوق فراوانی پسران را در پژوهش نشان می‌دهد؛ بنابراین در بخش پروسیس سؤالات پرسشنامه به‌طور خلاصه چنین نتیجه شده‌اند.

در این تحقیق آنچه به‌حیث نتیجه پژوهش به‌دست آمده، این است که اکثر دانش‌آموزان به تأثیرگذاری مثبت رأی دادند و آن را پذیرفتند و در جواب پرسشنامه دیده می‌شود بیشتر دانش‌آموزان گزینه موافق و کاملاً موافق را برگزیده است.

جدول (۱۱) شاخصه‌های متغیر پرسشنامه

شماره	شاخصه‌های پرسشنامه (شخصیت)		کاملاً موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف
	عزت نفس	درصدی					
۱	عزت نفس	درصدی	۳۲	۴۰	۵	۱۲	۱۱
۲	تفکر	درصدی	۴۵	۳۰	۱۰	۹	۶
۳	آراستگی	درصدی	۷۵	۱۲	۰	۳	۱۰

۴	صداقت و درستکاری	درصدی	۱۸	۶۰	۱	۶	۱۵
شماره	شاخصه‌های پرسشنامه (تغییر رفتار)		کاملاً موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف
۱	ایجاد رفتار	درصدی	۴۰	۴۲	۵	۷	۶
۲	کاهش رفتار	درصدی	۵۰	۱۹	۱۰	۱۰	۱۱
۳	تغییر رفتار	درصدی	۴۸	۲۲	۱۰	۱۱	۹
۴	حذف رفتار	درصدی	۵۵	۲۰	۱	۱۴	۱۰

در نتیجه از تحقیق میدانی که توسط پرسشنامه اطلاعات گردآوری گردیده بود، میانگین مؤلفه‌های متغیر پرسشنامه ۲/۶۶ محاسبه شده که با توجه به مقیاس امتیازبندی و محاسبه آن در سطح نسبتاً مطلوب قرار دارد و همچنان از درصدی و فراوانی پرسشنامه‌های توزیع شده چنین ارزیابی می‌شوند که معلم در ایجاد شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان نقش کلیدی دارد و جایگاه آن را نمی‌توان انکار کرد.

۶. پیشنهادها

شخصیت ویژگی خاص اند که زیربنای آن در خانواده شکل گرفته و در مکتب شکوفا می‌شود؛ اما بعضی صفات ناسازگاری در روند زندگی تبدیل به عادت می‌گردد که ضروری پنداشته می‌شود و ضرورت که آن را کاهش، تغییر و حذف کرد و یا بجای آن یک رفتار مطلوب ایجاد نمود.

از آنجائی که نقش معلم در شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان از جایگاه ویژه برخوردار است. پیشنهاد می‌شود که علاوه بر دستاورد این تحقیق، پژوهش‌های دیگر نیز صورت گیرند تا ابعاد مختلف شکل‌گیری شخصیت و تغییر رفتار دانش‌آموزان به صورت واضح و روشن به‌عنوان یک اصل مهم در کنار آموزش و پرورش هویدا و معلوم گردد.

ایجاد شخصیت مثبت و مطلوب در نظام معارف باید توجه جدی شود. چون معلم و مکاتب در تشکیل شخصیت از اساسی‌ترین عامل‌اند. معلمان باید به علم روان‌شناسی آشنایی کامل داشته و علم رفتار بدانند که این بخش مهم را وزارت معارف تقویت کند تا اینکه فضای آموزش و پرورش کاملاً آکادمیک و علمی به دور از ناهنجاری شخصیتی باشد. کتب درسی مکاتب نیز در کنار جنبه‌های علمی و معرفتی باید به تقویت شخصیت و تغییر رفتارهای نامطلوب و نامأنوس اجتماعی بینجامد که این مسائل را وزارت معارف باید مدنظر قرار دهد تا مکاتب و معلمان نقش شخصیت‌سازی مثبت را در جامعه بازی کنند.

منابع

۱. استنبرگ، رابرت، (۱۳۸۷)، روان‌شناسی شناختی، ترجمه کمال خرازی و الهه حجازی، تهران: پژوهشکده علوم شناختی تهران.
۲. امیدوار، احمد، (۱۳۸۷)، روش‌های تغییر رفتار، رفتاردرمانی و شناختی- رفتاری، مشهد: انتشارات فراانگیزش.
۳. آرام، احمد، (۱۳۳۴)، متدلوژی تحقیق و مآخذشناسی، تهران: دانشگاه تهران.
۴. بست، جان، (۱۳۶۶)، روش‌های تحقیق در علوم تربیتی، ترجمه حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی، تهران: انتشارات رشد.
۵. کتابی، حبیب‌پور، کرم و صفری شالی، رضا، (۱۳۹۵)، راهنمای جامع کاربرد Spss در تحقیقات پیمایشی، انتشارات متفکران.
۶. حمیدی، امید، (۱۳۸۳)، روان‌شناسی شخصیت، تهران: انتشارات سیمیا.
۷. دلاور، علی، (۱۳۸۵)، روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: دانشگاه پیام نور.
۸. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۷)، فرهنگ دهخدا، تهران، دانشگاه تهران.
۹. سیف، علی‌اکبر، (۱۳۷۳)، تغییر رفتار و رفتاردرمانی، تهران: انتشارات دانا.
۱۰. صداقت، محمدعارف، (۱۳۹۱)، شیوه‌های پرورش خلاقیت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم: جامعه المصطفی (ص) العالمية.
۱۱. طباطبایی، علامه محمدحسین، (۱۳۶۲)، تفسیر میزان، تهران: انتشارات امیرکبیر
۱۲. فراوان، (۱۳۹۷)، رفتاردرمانی: روش‌هایی برای تغییر سریع رفتار کودکان ۴ تا ۱۱ ساله، انتشارات آدینه.
۱۳. کارل هافمن، مارک ورنوری و جودیت ورنوری، (۱۳۸۱)، روان‌شناسی عمومی (از نظریه تا کاربرد) ترجمه مهرا ن منصور و همکاران، تهران: انتشارات ارسباران.

۱۴. صفاری‌نیا، مجید، (۱۳۸۸)، روان‌شناسی اجتماعی در تعلیم و تربیت، تهران: دانشگاه پیام نور.
۱۵. معین، محمد، (۱۳۸۶)، فرهنگ فارسی معین، تهران: فرهنگ نما، کتاب راد.
۱۶. هلیگارد، (۱۳۸۱)، زمینه روان‌شناسی، ج اول - اتکینسون، ترجمه براهنی و همکاران، تهران: نشر رشد.
۱۷. وکیلان، منوچهر، (۱۳۸۵)، روش‌ها و فنون تدریس، دانشگاه پیام نور، گروه علوم تربیتی.